GÂNDURI LA O ANIVERSARE

Prof. univ. dr. Adrian Iorgulescu
Președinte UCMR

Pe 2 noiembrie a.c. marcam Centenarul existenței **Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România**, indiscutabil o dată referențială în istoria artei sonore naționale. Se concretiza atunci, la vechiul sediu al Conservatorului bucureștean, după circa un an de incertituni și tatonări, inițiativa înființării unui for de specialitate denumit **Societatea Compozitorilor Români**, care avea rolul să sprijine creația originală, să apere interesele fundamentale ale autorilor din domeniu.

Între semnatarii actului de naştere al nou fondatei organizaţii se numărau: Ion Nonna Otescu, Alfred Alessandrescu, Constantin Brăiloiu, Dumitru Kiriac, Mihail Jora, Filip Lazăr, Dimitrie Cuclin, Constantin Nottara, Mihail Andricu, Theodor Rogalski. Nefiind prezenţi în Capitală, transilvănenii George Dima, Tiberiu Brediceanu şi Ion Vidu au comunicat în scris aderența lor, iar George Enescu – aflat în străinătate, dar la curent cu demersul constituirii – a anunţat acceptul său de a deveni preşedintele acesteia.

Tot atunci a fost ales primul Comitet de conducere şi a fost adoptat Programul asociaţiei, care prevedea expres "să ajute dezvoltarea producţiunii muzicale româneşti", să promoveze tiparul şi execuţia lucrărilor, să apere drepturile de autor ale membrilor ei şi în final "să se ocupe de orice chestiune care ar atinge muzica sau muzicanţii români". Inutil a demonstra că cele patru teze-reper şi-au păstrat nealterată valabilitatea, ele regăsindu-se şi în cuprinsul unor articole din Statutele U.C.M.R. elaborate și adoptate după așa-numita "Revoluție" încoace.

Componentă integrantă a ethosului indigen, arta fonică modernă s-a cristalizat, perpetuat şi dezvoltat plenar în perimetrul şi climatul oferite succesiv de Societatea şi apoi de Uniunea Compozitorilor. Ca atare, reuşitele marcante ale componisticii de după 1920 se leagă nemijlocit de cadrul, activităţile şi condiţiile asigurate de acestea. E revelator faptul că nici un autor reprezentativ nu a rămas vreodată în afara obştei, aici fiind concentrate principalele energii şi forţe artistice. Patrimoniul de lucrări deţinut actualmente de Biblioteca noastră – practic, cvasitotalitatea opus-urilor de referinţă aparţinătoare muzicii româneşti din ultimul veac – certifică şi probează alegaţia. Izbânzile înregistrate s-au datorat – într-o măsură considerabilă – şi raporturilor interactive, schimburilor de informaţie şi experienţă realizate în interiorul breslei, precum şi cu exteriorul. (Face exceptie, desigur, perioada comunistă). Dezbaterile, polemicile, confruntările colegiale - teoretice sau practice- au contribuit la definirea și clarificarea unor direcţii, la alinieri ori distanţări stilistice, facilitând rapid recuperarea unui decalaj existent la începutul secolului trecut faţă de şcolile europene cu tradiţie; nu mai puțin, la o superioară situare axiologică a autorilor înşişi în contactul cu dinamica tehnicilor și a limbajelor contemporane, aflate la rându-le într-un proces continuu de înnoire.

Evident, nu voi face în contextul dat etapizări, sau referiri comparative cu privire la traseul parcurs de către instituţie de la debutul său până acum. La modul general, departe de a fi lineară, avansarea manifestă în perfecţionarea structurilor administrative, în diversificarea modalităţilor de afirmare a valorilor autentice, în întărirea prestigiului pe plan naţional şi internaţional al creației autohtone s-a perpetuat – în ciuda vicisitudinilor istorice, a dificultăților social - politice, economice, ideologice, manageriale de tot soiul. Din noianul întâmplărilor ce au influențat puternic destinul comunității profesionale voi decupa un singur moment: acela al transformării forțate a Societății în Uniune.

Succesiv încheierii celui de al doilea război mondial şi instaurării regimului de ocupaţie, criza în care se afundă ţara lovește toate compartimentele existenţei sociale. Impunerea doctrinei marxist-leniniste atrage după sine represiunea elitelor

intelectuale înţeleasă ca "măsură de stat." Pe cale de consecinţă izbucnesc în viaţa culturală fenomene acute precum: teroarea psihică (adesea fizică), constrângerea, intimidarea, delaţiunea, şantajul, directiva, cenzura.

Paralel cu jugularea capacităţilor de liberă exprimare a individului creator, s-a declanşat un proces constant urmărit de dezagregare sistemică în zona literaturii şi artelor, care – inevitabil – a lovit şi Societatea Compozitorilor Români. Desfăşurările sunt elocvente: în '45 se înfiinţează Comisia de epurare, iar Ministerul Artelor îşi va impune tutela, ceea ce atrage după sine modificări semnificative în componenţa echipei de conducere. Pe fondul presiunilor exercitate de la centru şi al noilor "comandamente superioare", stabilimentul este integrat în Uniunea Sindicatelor de artişti, scriitori şi ziarişti, care încearcă să domine şi să controleze breasla, impunându-i tiparul organizatoric şi orientarea promovate de partidul unic. Sunt încriminaţi o serie de maeștri "pentru tendinţe decadente", principalul acuzat fiind Mihail Jora – şi nu întâmplător. După participarea la Adunarea Generală din mai 1946, George Enescu va părăsi definitiv ţara, rămânând numai formal preşedintele Societăţii, răstimp în care vicepreşedintele, Mihail Jora, va face încercări deosebite, asumându-şi serioase riscuri personale, pentru menţinerea autonomiei instituţiei şi evitarea unor ingerinţe propagandistice prea manifeste. În pofida acestor eforturi, considerată de putere "o citadelă a spiritului reacţionar", "o piedică în dezvoltarea creaţiei muzicale", o oficină "aservită intereselor de clasă ale burghezo-moşierimii", Societatea Compozitorilor Români va fi substituită prin lege în octombrie '49 cu Uniunea Compozitorilor.

Scopul urmărit era pe de o parte să facă din structura recent apărută un "factor activ pentru construirea socialismului în patria noastră", iar pe de altă parte să lase în afara acesteia personalităţi embematice ale lumii muzicale, precum "transfugii" George Enescu, Ionel Perlea, Stan Golestan, Marcel Mihalovici, Constantin Brăiloiu, pe "retrograzii" Mihail Jora şi Tiberiu Brediceanu, pe Dinu Lipatti (catalogat drept "fascistul care vegetează departe de ţară") sau pe Dimitrie Cuclin, care curând avea să fie arestat.

Ulterior înscăunării grupului prezidat de Matei Socor, în plin avânt proletcultist, călcând în "lumina Revoluţiei" pe urmele fratelui mai mare de la răsărit şi închinând osanale "tătucului" Stalin – "părintele popoarelor" – dar şi neaoşului Gheorghiu-Dej, compozitorii sunt chemaţi "să scrie lucrări angajate, partinice şi revoluţionare"; îndemn la care puţini dintre ei răspund din convingere, mulţi din servilism, din mercantilism, din dorinţă de parvenire sau cedând presiunilor, în vreme ce autorii consacraţi – cu mici excepţii – refuzând oferta, se plasează pe poziţii de aşteptare. La aceştia din urmă, insuficient înrolaţi, se referă criticile lui M. Socor, care militează pentru "impunerea spiritului de partid în muzică", sau reprezentanta Ministerului, tovarăşa G. Deleanu, care subliniază că "sarcinile Uniunii Compozitorilor sunt clare în privinţa reeducării unor creatori obişnuiţi cu criteriile estetizante burgheze. "Toată această furibundă campanie de siluire nu şi-a dovedit însă eficienţa scontată, nici în planul activării politice a membrilor importanţi, nici în plan axiologic, întrucât majoritatea producţiilor de factură bolşevistă s-au situat, din punct de vedere artistic, la graniţa dintre penibil şi lamentabil. Din peisajul orwelian descris, nu ar trebui iarăși omisă întâmplarea că aproximativ un deceniu mai târziu, după premiera Oedip-ului enescian la Opera Română (1958) și după rămânerea sa în Anglia, dirijorul și compozitorul Constantin Silvestri este condamnat pentru fapta respectivă la moarte în contumacie. (Situația, ca și sentința ne par astăzi, de-a dreptul neverosimile...)

Dincolo de presiunile, uneori insuportabile exercitate de sistemul securisto-bolsevic, afirm în deplină cunoaştere de cauză şi cu responsabilitate că, în ciuda tuturor vicisitudinilor, componistica indigenă a scos la iveală în cei aproape 50 de ani de opresiune, numeroase opus-uri de incontestabilă valoare în toate genurile sonorului: operă, balet, muzică simfonică şi vocal-simfonică, de cameră, corală, uşoară. Nu mai puțin notabile rămân realizările din sfera muzicologiei, ori a criticii de specialitate. Patrimoniul acesta, nealterat ideologic, cuprinzând sute de lucrări care, indubitabil, ar onora oricare cultură naţională respectabilă, rămâne un fond nepreţuit, pe care avem

datoria să-l aducem permanent în imediatul cunoașterii publice – la noi, ca şi aiurea.

Venind în actualitate, să observăm că instituţia celebrată este una nebugetară, motiv pentru care sumele disponibile pentru implementarea unor programe şi proiecte atractive au fost mereu insuficiente. În plus, Uniunea constituie un microsistem subiacent, integrat în macrosistemul care este România post-decembristă, astfel că în orice bilanţ este obligatoriu să se ţină cont de evoluţia unui complex de fenomene pe care întreaga națiune le-a resimţit. Dificultăţile tranziţiei s-au repercutat într-un mod dăunător asupra culturii, nesusţinută suficient financiar, legislativ, ori logistic, lăsată pradă eroziunii, în conul de umbră al interesului general, blocată deopotrivă de structuri birocratice şi mentalităţi retrograde de filiaţie socialistă, cât şi de un capitalism autarhic, de factură brigandă. În circumstanţele descrise, simplul fapt al supravieţuirii devine criteriu de performanţă, U.C.M.R. reuşind prin mobilizarea rezervelor sale umane şi materiale nu numai să depăşească multiplele impasuri, ci şi să găsească şi să activeze sursele dezvoltării.

Dacă suntem un popor şi nu o populaţie (Nicolae Iorga), dacă avem o identitate şi un destin, un prezent şi un viitor – sperăm, mai bun – în lumea mileniului 3, dacă, în fine, datul nostru genuin reprezintă tocmai un factor de distincţie, dar şi de interes în spaţiul unei Europe extinse şi unite, aceasta se datorează şi înaltelor cote de profesionalism şi valoare atinse de componistica şi muzicologia națională. Privind retrospectiv, trebuie să recunoaştem că aceste nobile biruinţe nu s-ar fi putut concretiza, probabil, în absenţa mediului şi a condiţiilor oferite, de-a lungul vremii, de către instituţia noastră. Privind înainte, să fim încrezători în puterea continuităţii unei tradiţii şi, deopotrivă, în posibilitatea de adaptare şi modernizare a Uniunii în acord cu cerinţele realităţilor de mâine. Suportul încrederii se regăseşte inserat în capacitatea regenerării şi în talentul pe care Dumnezeu le-a hărăzit neamului românesc.

SUMMARY

One Century of Romanian Modern Music
Centennial of the Union of Romanian Composers and Musicologists (1920-2020)

On the 2nd of November 2020 we mark the centennial of the Union of Composers and Musicologists in Romania, doubtless, a day of great significance for the national sound art history. It was then materialized, at the former location of the Conservatory in Bucharest, after a year more or less of uncertainty and exploration, the initiative for a specialized forum called The Society of Romanian Composers, with the role to support original creation, to advocate for the fundamental interests of all authors in the musical field.

As an integrant component of native ethos, the modern sound art has outlined, endured time and fully developed in the environment offered gradually by the Society and followed by the Union of Composers. Therefore, the composers' substantial achievements after 1920 is directly connected to the background, activities and terms ensured by these two structures mentioned above.